

## مقایسه و بررسی واژه‌های اشتراقی از دویست سال پیش تاکنون از نقطه نظر انگیختگی

(ص ۳۸-۱۹)

شهلا شریفی

دانشیار دانشگاه فردوسی مشهد

<sup>۱</sup> لیلا عرفانیان قوتسولی

دانشجوی دکتری زبانشناسی همگانی دانشگاه فردوسی مشهد

تاریخ دریافت مقاله: ۲۲/۰۸/۹۰

تاریخ پذیرش قطعی مقاله: ۰۲/۳/۹۱

### چکیده

واژه اشتراقی انگیخته، واژه‌ای است که از مجموع معنای پایه و وند اشتراقی در آن، می‌توان به معنای کل واژه دست یافت؛ در این پژوهش، به بررسی این فرضیه می‌پردازیم که با گذشت زمان، انگیختگی واژه‌ها کاهش می‌یابد و برای بررسی این فرضیه، به مقایسه واژه‌های اشتراقی چهار متن سفرنامه مربوط به دویست سال پیش و چهار متن مربوط به زمان حال پرداختیم. تا دریابیم از دویست سال گذشته تاکنون، واژه‌های اشتراقی زبان فارسی به سمت شفافیت رفته‌اند یا تیرگی. مقایسه نتایج حاصل از بررسی این دو دوره نشان می‌دهد که افزایش معناداری در شمار واژه‌های اشتراقی، واژه‌های انگیخته اشتراقی و واژه‌های نیمه‌انگیخته اشتراقی در زمان حال نسبت به ۲۰۰ سال پیش به چشم می‌خورد. بنا بر این، شاید بتوان ادعا کرد از ۲۰۰ سال گذشته تاکنون، واژه‌های اشتراقی زبان فارسی، به سمت شفافیت پیش رفته‌اند تا تیرگی.

**واژه‌های کلیدی:** واژه‌های اشتراقی، شفافیت، تیرگی، زبانشناسی، انگیختگی



**۱- مقدمه**

اگر تاریخچه بررسی‌های انجام شده در زمینه تیرگی و شفافیت معنایی را مرور کنیم در می‌یابیم که برخی از افرادی که طرفدار شفافیت معنایی هستند بر این اعتقادند که احتمالاً در ابتداء، تمام کلمات زبان شفاف بوده‌اند که بر اثر مرور زمان و تغییرات آوای و ساختواری، تیره به نظر می‌رسند. عده‌ای نیز بر این باورند که واژه‌ها به دلیل ذات طبیعت‌گرای انسان به سمت شفافیت پیش رفته‌اند.

در این پژوهش قصد داریم به بررسی انگیختگی در واژه‌های اشتراقی متون سفرنامه دویست سال پیش و متون فارسی معاصر پرداخته و سپس با مقایسه آماری مجموع نتایج حاصل از دو دوره، به روند حرکت واژه‌های اشتراقی زبان فارسی به سمت انگیخته یا نانگیخته شدن در این برهمه زمانی دست یابیم. از این روی، در بخش دوم، پیشینه نظری کارهای انجام شده در زمینه انگیختگی بیان می‌شود. در بخش سوم، تعریفی از انگیختگی در واژه‌های اشتراقی ارائه خواهد شد. در بخش چهارم، روش تحقیق بیان می‌شود و در ادامه به شیوه گردآوری مطالب و تحلیل داده‌ها اشاره خواهد شد. در بخش پنجم، ابتدا به ارائه داده‌های جمع‌آوری شده می‌پردازیم و سپس بررسی‌های انجام گرفته بر روی آن‌ها را عنوان می‌کنیم. در بخش ششم، به جمع‌بندی نتایج به دست آمده از بررسی‌های بخش پنجم می‌پردازیم و در ادامه، نتایج دو دوره را به تفکیک با یکدیگر مقایسه می‌کنیم. سپس با انجام آزمونی آماری، معنadar بودن این نتایج را می‌سنجدیم و در انتها، به نتیجه گیری از نتایج به دست آمده خواهیم پرداخت.

**۲- پیشینه نظری**

بررسی تاریخ زبانشناسی و فلسفه ما را به این نتیجه رهنمون می‌کند که انسان از زمانی که مدارک مربوط به آن در دسترس است، در پی یافتن رابطه بین صورت و معنای کلمات بوده و گاه طبیعی بودن رابطه بین صورت و معنا و گاه رابطه قراردادی بین آنها را پذیرفته است (یول ۱۹۸۵: ۳-۲). آنچه از تمام این نظریه‌پردازی‌ها می‌توان نتیجه گرفت این است که انسان از همان ابتدا به دنبال یافتن رابطه بین صورت و معنا و منشائی برای زبان بوده است. در دوره جدید نیز برخی محققان به دنبال این سؤال قدیمی بوده‌اند که آیا رابطه بین صورت و معنا، انگیخته است یا نانگیخته. فردینان دوسوسور و اولمان از جمله کسانی بوده‌اند که به این بحث علاقه نشان داده‌اند. این بحث حتی به زبان اشاره

نیز کشیده شد و افرادی از جمله فریشبرگ انگیختگی را در زبان اشاره بررسی کردند. فریشبرگ<sup>۱</sup> (۱۹۷۵) طی انجام تحقیقی بیان نموده است که میزان تصویرگونگی در ASL در طی ۲۰۰ سال گذشته کاهش یافته است؛ مثلاً نشانه مورد استفاده برای مفهوم "خانه" در ابتدا ترکیبی از دو نشانه بوده است : یکی برای "خوردن" و دیگری برای "خوابیدن". نشانه "خوردن" شامل گرفتن فنجان در نزدیکی دهان است و نشانه "خواب"، شامل گرفتن دست خود به صورت افقی در زیر گونه و خم کردن گردن بر روی آن است. هر کدام از این نشانه‌ها تصویر گونه هستند بنابراین، نشانه اولیه برای "خانه" هم تصویرگونه بوده است یعنی خوردن و خوابیدن. با گذشت زمان، این نشانه کوتاه شده و قراردادی‌تر شده است به طوری که شکل کنونی آن شامل لمس دو قسمت مختلف چانه و سپس گرفتن فنجان است که شفافیت نشانه اولیه را ندارد (کارول ۱۹۹۹ : ۳۰-۳۹).

برخی از دانشمندان ایرانی و اسلامی نیز بحث شفافیت و تیرگی معنایی را دنبال کرده‌اند؛ خلیل ابن احمد فراهیدی، سیبویه، ابوعلی فارسی و شاگردش ابن جنی و سبوطی و میرداماد به شفافیت معنایی صورت واژه و معنای آن اعتقاد داشتند (وحیدیان کامیار ۱۳۷۱: ۱۰). در عصر حاضر نیز افرادی از جمله اختیار (۱۳۴۸)، باطنی (۱۳۶۸)، وحیدیان کامیار (۱۳۷۹) و افراشی (۱۳۸۱) به بررسی انگیختگی واژگانی پرداخته‌اند.

### ۳- انگیختگی در واژه‌های اشتقاچی

در واژه‌های اشتقاچی که معمولاً از ترکیب هسته و وند ساخته می‌شوند نیز انگیختگی وجود دارد. انگیختگی در بین این نوع کلمات وابسته به زایا و فعل بودن وند می‌باشد؛ یعنی در واژه‌هایی که وند زایا و فعل دارند انگیختگی مشاهده می‌شود؛ مثلاً واژه "بیننده" از این لحاظ شفاف است که تکواز "بین" معنای خودش را دارد و "نده" نیز به دلیل زایایی زیاد در زبان، با معنای خاصی همراه گشته است. بنابراین، پس از تجزیه به اجزای تشکیل دهنده آن می‌توان به معنا دست یافت (افراشی ۱۳۸۱: ۹۵). انگیختگی و شفافیت در این سطح همانند انگیختگی در سطوح دیگر، ممکن است کمرنگ شود و از بین بود و یا برعکس، واژه و یا وندی می‌تواند انگیختگی کسب کند.

---

1. frishberg

#### ۴- روش تحقیق

برای بررسی و مقایسه انگیختگی واژه‌های اشتراقی در متون دویست سال پیش و متون معاصر، سعی شد از محاسبات آماری استفاده شود به طوری که مجموع واژه‌های انگیخته، نیمه انگیخته و نا انگیخته در متون دویست سال پیش در حوزه واژه‌های اشتراقی محاسبه و با دوره کنونی مقایسه شده و توسط آزمون‌های آماری، معناداری آن سنجیده شد. در ابتدا، برای مقایسه پدیده انگیختگی در دو دوره زمانی، لازم بود متون مناسبی از هر دو دوره انتخاب شود؛ ابتدا متونی انتخاب شد که در این دو دوره زمانی در دسترس باشند. برای این منظور، متونی با موضوع سفرنامه انتخاب گردید و برای مهارکردن تفاوت‌های سبکی در این بررسی، چهار متن از هر دوره انتخاب شد که به این شرح است :

متون مربوط به دویست سال پیش:

متن شماره ۱: مسیر طالبی یا سفرنامه میرزا ابوطالب خان - تاریخ نگارش : سال ۱۱۷۷ هجری شمسی - نویسنده: ابوطالب ابن محمد اصفهانی

متن شماره ۲: سفرنامه خسرو میرزا به پطرزبورг و تاریخ زندگی عباس میرزا نائب السلطنه - تاریخ نگارش : ۱۲۰۲ هجری شمسی - نویسنده : میرزا مسعود انصاری

متن شماره ۳ : سفرنامه میرزا ابوالحسن خان شیرازی (ایلچی) به روسیه - تاریخ نگارش: ۱۱۸۷ هجری شمسی - نویسنده : میرزا محمد هادی شیرازی (علوی)

متن شماره ۴: سفرنامه میرزا صالح شیرازی - تاریخ نگارش : ۱۱۸۸ هجری شمسی - نویسنده : صالح شیرازی  
متون مربوط به زمان حال :

متن شماره ۵: پرستو در قاف - تاریخ نگارش : ۱۳۷۵ هجری شمسی - نویسنده : علیرضا قزوه

متن شماره ۶: سفرنامه شمس آل احمد به آلمان و اسپانیا - تاریخ نگارش : ۱۳۶۹ هجری شمسی - نویسنده : شمس آل احمد

متن شماره ۷ : سفرنامه فرنگ - تاریخ نگارش : ۱۳۶۲ هجری شمسی - نویسنده : فخرالدین حجازی

متن شماره ۸ : اقلیم‌های دیگر - تاریخ نگارش : ۱۳۶۳ هجری شمسی - نویسنده : محمد جعفر یاحقی

## ۲۳/ مقایسه و بررسی واژه‌های اشتقاقی از دویست سال پیش تاکنون از نقطه نظر انگیختگی

از هر کتاب، حدود پنج صفحه انتخاب شد که شامل هفت‌صد واژه محتوایی است که در بعضی موارد به دلیل اینکه ممکن بود واژه یا واژه‌هایی در صفحات متوالی تکرار شوند، سعی شد پنج صفحه به صورت متوالی انتخاب نشود. به این ترتیب، واژه‌های محتوایی که شامل : اسم، فعل، صفت و قید می‌باشند جدا شده و به عنوان مواد تحقیق، مورد استفاده قرار گرفتند.

### ۱- واژه اشتقاقی انگیخته

واژه اشتقاقی انگیخته، واژه‌ایست که این خصوصیات را داشته باشد:

- ۱- اگر بتوان از مجموع معنای پایه واژه اشتقاقی و وند اشتقاقی به کاررفته در آن به طور مستقیم به معنای واژه رسید آن واژه انگیخته است مثل واژه "تعمیرگاه" :

انگیخته	گاه = پسوند فعال که اسم مکان می‌سازد	تعمیر	مکان تعمیر کردن	تعمیرگاه
---------	--------------------------------------	-------	-----------------	----------

۲- علاوه بر معیار ۱، پایه سازنده واژه اشتقاقی باید در آن زمان، کاربرد داشته و متداول باشد. مثلاً واژه "سیورساتچی" در زمان حال انگیخته نیست به دلیل اینکه واژه "سیورسات" امروزه کاربرد ندارد اما در زمان‌های قدیم، انگیخته بوده چون این واژه کاربرد داشته است :

انگیخته در دویست سال پیش	چی = پسوند فعال که بر نسبت و شغل و استمرار در کاری دلالت می‌کند	سیورسات = زاد و توشه، خواربار که برای لشکر در موقع حرکت فراهم کنند	کسی که مأمور جمع آوری سیورسات است	سیورساتچی
--------------------------------	---	--	---	-----------

۳- واژه اشتقاقی انگیخته واژه‌ایست که علاوه بر ملاک‌های مطرح در بالا، پایه آن به معنایی در واژه اشتقاقی استفاده شود که امروزه به کار می‌رود به عنوان مثال واژه : "کدخدا" امروزه انگیخته نیست زیرا واژه "خدای" امروزه به معنای صاحب به کار نمی‌رود :

Created with

نامنگیخته	خدا = صاحب، مالک	کد = پیشوند مرده به معنای خانه و محل و ده	رئیس محله، رئیس صنف	کد خدا
-----------	------------------	---	---------------------	--------

۴- علاوه بر معیارهای مطرح شده، اجزای تشکیل دهنده واژه استواقی نباید تغییر آوایی داده باشند مثلاً واژه "سفرارش" که در اصل "سپارش" بوده و تغییر آوایی در آن رخ داده است:

نا انگیخته	ش = پسوند نیمه فعال مصدری	سفرار = صورت تغییر یافته سپار: ستاک حال سپاردن	سپاردن، توصیه کردن	سفرارش
------------	------------------------------	---	-----------------------	--------

۵- ملاک دیگر، این است که از مجموع اجزای تشکیل دهنده واژه استواقی بتوان به طور مستقیم به معنای واژه رسید نه توسط روابط معنایی و استعاری؛ مثلاً در واژه "چشمها" یا "دامنه" توسط روابط معنایی می‌توان از معنای مجموع اجزا به معنای کل واژه رسید و این رابطه مستقیم نیست:

نیمهانگیخته	پسوند فعل از زمین	چشم	محل خارج شدن طبیعی آب از زمین	۵
-------------	-------------------	-----	-------------------------------	---

۶- وندی معنای قابل پیش‌بینی دارد که در زمان مورد بررسی، وندی فعل بوده و زایایی داشته باشد. برای بررسی این امر، از فرهنگ لغات مربوط به همان دوره زمانی استفاده شد. برای برخی واژه‌ها نیز از این روش استفاده شد که اگر آن وند در واژه‌های زیادی در متون آن زمان به کار رفته باشد، وندی فعل است مثل پیشوند "هم" در واژه‌های "هم‌سفر"، "هم اطاقی"، "هم شهری" و...

#### ۴- واژه استواقی نیمه انگیخته

واژه استواقی نیمهانگیخته واژه‌ایست که:

۱- یکی از اجزای آن، معیارهای مطرح شده برای واژه‌های انگیخته استواقی را نداشته باشد یا:

۲- رابطه معنایی غیرمستقیم بین معنای اجزای واژه و کل واژه برقرار باشد. به طور کل می‌توان گفت در واژه‌های نیمهانگیخته، انگیختگی کمتر از واژه‌های انگیخته و بیشتر از نامنگیخته‌هاست.

#### ۴-۳- واژه اشتقاقی نانگیخته

واژه اشتقاقی نانگیخته واژه‌ایست که: هیچ‌کدام از اعضای تشکیل‌دهنده آن، معیارهای مطرح برای واژه‌های اشتقاقی انگیخته یا نیمه انگیخته را نداشته باشد.

#### ۴-۴- شیوه تحلیل داده‌ها

بر اساس معیارهای مطرح در بالا، انگیختگی را در هر یک از متون قدیمی و معاصر بررسی کردیم، به این شیوه که فقط به تجزیه وند (های) اشتقاقی واژه پرداختیم و سپس، حاصل جمع هر یک از متغیرها را در چهار متن زمان قدیم و چهار متن معاصر به دست آوردیم که نتایج حاصل از آن در بخش‌های بعد، مطرح می‌شود. سپس با انجام آزمون آماری معناداری بر روی این داده‌ها و مقایسه نتایج دو دوره با یکدیگر، به معناداری و نتایج حاصل از این محاسبات دست یافتیم.

#### ۵- ارائه و بررسی داده‌ها

متون ۲۰۰ سال پیش از شماره یک تا چهار و متون زمان حال از شماره پنج تا هشت می‌باشند که در زیر، متون مورد بررسی و تحلیل‌های انجام شده بر روی آن‌ها به تفکیک نمایش داده شده‌اند. قابل ذکر است که به ضرورت مجال، از هر متن فقط تعداد چهار واژه اشتقاقی را به عنوان نمونه در ذیل، بیان کرده‌ایم:

#### ۱-۱- متن شماره یک

واژه	معنی	جمع	جزء	جزء	جه	انگیختگی
شب	دور هم جمع	شب نشین=کسانی	شب	که شب را دور هم	شدن در	انگیخته
نشینی	هنگام شب	جمع می‌شوند				
پاکیزه	پاک، تمیز	پاک				نیمه‌انگیخته
زمستان	فصل سرما	زم=سرما				نانگیخته
جانوران	جانداران	جان				انگیخته

### بررسی داده‌های متن شماره یک

انگیختگی واژه‌های اشتاقاقي	انگیخته	نیمه انگیخته	جمع کل
۴۷	۲۳	۳	۷۳

در متن شماره یک، از مجموع ۷۳ واژه اشتاقاقي، ۴۷ واژه اشتاقاقي انگیخته، ۲۳ واژه اشتاقاقي نیمه انگیخته و ۳ واژه اشتاقاقي نانگیخته می‌باشد.

### ۲-۵- متن شماره دو

واژه	معنی	جزء	جزء	انگیختگی
روانه	راهی	رو=ستاک حال رفتن	انه = پسوند فعال که معنای فاعلی و حالت می‌دهد	انگیخته
موشک	یکی از آلات آتش بازی و جنگ که جهنده است	موس	ک = پسوند فعال بیانگر کوچکی و شاهدت	نیمه انگیخته
دستگاهی	دستگاه = آلاتی که در محلی برای انجام کاری نصب شده است	دست	گاه = پسوند فعال سازنده اسم مکان	نا انگیخته
دوستی	دوست بودن	دوست	ی = پسوند فعال که اسم مصدرمی سازد	انگیخته

### بررسی داده‌های متن شماره دو

انگیختگی واژه‌های اشتاقاقي	انگیخته	نیمه انگیخته	نا انگیخته	جمع کل
۷۷	۸	۳	۸۸	

در متن شماره دو، از مجموع ۸۸ واژه اشتاقاقي، ۷۷ واژه اشتاقاقي انگیخته، ۸ واژه اشتاقاقي نیمه انگیخته و ۳ واژه اشتاقاقي نانگیخته می‌باشد.

۱. این وند، هم آواي وند (انه) در واژه صبحانه در متن شماره شش است.

### ۳-۵- متن شماره سه

انگیختگی	جزء	جزء	جزء	معنی	واژه
انگیخته		چی = پسوند فعال که بر نسبت و شغل و استمرار در کاری دلالت دارد	تفنگ	کسی که دارای تفنگ است و تفنگ را بر دوش حمل می‌کند	تفنگچی
نیمه انگیخته	۵ = پسوند فعال اسم ساز مشابهت	چشم = محل خارج شنده طبیعی آب از زمین : چشم + ۵	سر = رأس	جایی که رودی از آنجا پدید می‌آید و مسیر خود را آغاز می‌کند	سر چشم
نا انگیخته		خدا = صاحب، مالک	کد = پیشوند مرده به معنای خانه و محل و ده	رئیس محله، رئیس صنف	کدخدا
انگیخته	مند = پسوند فعال دارندگی	- ش = پسوند نیمه فعال مصدری	دان = ستاک حال	دارای علم و دانش، دانا	دانشمند

### بررسی داده‌های متن شماره سه

انگیختگی و اشتباهات اشتقاقی	انگیخته	نیمه انگیخته	نا انگیخته	جمع کل
		۳۳	۳	۸۸

در متن شماره سه، از مجموع ۸۸ واژه اشتباهی، ۵۲ واژه اشتباهی انگیخته، ۳۳ واژه اشتباهی نیمه انگیخته و ۳ واژه اشتباهی نا انگیخته می‌باشد.

### ۴-۵- متن شماره چهار

انگیختگی	جزء	جزء	جزء	معنی	واژه
انگیخته	ستان = پسوند فعال اسم ساز مکان		قبر	محل قبر، جایی که مردگان را در آن دفن کنند	قبirstan
انگیخته	راه	هم = پیشوند فعال بیان کننده اشتراک		آنان که باهم راه بروند، موافق	همراه
انگیخته	ناک = پسوندی فعال که بر نسبت و آغشته‌گی و دارندگی دلالت می‌کند	هول = ترس، بیم		ترسناک	هولناک
نیمه انگیخته	گار = پسوند نیمه فعال که به معنای مجموعه است		روز	زمانه، مجموعه روزها	روزگار

### بررسی داده‌های متن شماره چهار

انگیختگی واژه‌های اشتقاقی	انگیخته	نیمه انگیخته	نا انگیخته	جمع کل
۲۶	۱۶	۲	۴۴	

در متن شماره چهار، از مجموع ۴۴ واژه اشتقاقی، ۲۶ واژه اشتقاقی انگیخته، ۱۶ واژه اشتقاقی نیمه انگیخته و ۲ واژه اشتقاقی ناانگیخته می‌باشد.

### ۵-۵- متن شماره پنج

واژه	معنی	جزء	جزء	جزء	انگیختگی
ایرانی	اهل ایران، منسوب به ایران	ایران		ی = پسوند فعال نسبت به معنای اهل جایی بودن	انگیخته
کوچه باریک	محله کوچک، راه تنگ و باریک	کوی = محله، راه گشاد، معبر	کوی = محله، راه گشاد،	چه = پسوند فعال بیانگر تغییر	نیمه انگیخته
درخشنان	درخشندۀ، تابان	درخشش = ستاک حال درخشیدن : تابش	درخشش = ستاک حال درخشیدن : تابش	ان = پسوند فعال که معنی فاعلی و حالت می‌دهد	انگیخته
هم‌وطن است	کسانی که وطنشان یکی است	هم = پیشوند فعال بیانگر اشتراک	هم = پیشوند فعال بیانگر اشتراک	وطن	انگیخته

### بررسی داده‌های متن شماره پنج

انگیختگی واژه‌های اشتقاقی	انگیخته	نیمه‌انگیخته	ناانگیخته	جمع کل
۴۱	۲۰	۲	۶۳	

در متن شماره پنج، از مجموع ۶۳ واژه اشتقاقی، ۴۱ واژه اشتقاقی انگیخته، ۲۰ واژه اشتقاقی نیمه‌انگیخته و ۲ واژه اشتقاقی ناانگیخته می‌باشد.

### ۶-۶- متن شماره شش

واژه	معنی	جزء	جزء	جزء	انگیختگی
صبح صبحانه	غذایی که به هنگام صح خورند، منسوب	صبح	انه = پسوند نیمه فعال که برای نسبت به کار می‌رود		نیمه‌انگیخته

مقایسه و بررسی واژه‌های اشتقاقی از دویست سال پیش تاکنون از نقطه نظر انگیختگی ۲۹/

				به صبح	
نا انگیخته	ا = پسوند غیرفعال مصدری که اسم معنی و مصدر می‌سازد	آش = نوعی غذا(+) (میانجی)	ن = پیشوند فعال نفی	نخوردہ ماندن از بامداد تا پاسی از روز	ناشتا
انگیخته		گاه = پسوند فعال که اسم مکان می‌سازد	گذر	جای گذر کردن	گذرگاه
انگیخته		ستان = پسوند فعل اسم ساز مکان	بیمار	جایی که بیماران را پرستاری و معالجه می‌کنند	بیمار ستان

بررسی داده‌های متن شماره شش

جمع کل	نالانگیخته	نیمهانگیخته	انگیخته	انگیختگی واژه‌های اشتقاقی
۱۱۸	۷	۳۵	۷۶	

در متن شماره شش، از مجموع ۱۱۸ واژه اشتقاقی، ۷۶ واژه اشتقاقی انگیخته، ۳۵ واژه اشتقاقی نیمه انگیخته و ۷ واژه اشتقاقی نا انگیخته می‌باشد.

۷-۵- متن شماره هفت

واژه	معنی	جزء	جزء	جزء	انگیختگی
امروز	همین روز	روز	ام = پیشوند مرده به معنای این		نیمهانگیخته
حسنه	آزده، فرسوده از انجام کار	ستاک	خست = ستاک گذشته خستن :	ه = پسوند فعل که صفت مفعولی می‌سازد	نالانگیخته
دانشگاه	محل دانش، جای دانش، مدرسه عالی که تمام علوم آجا تدریس می‌شود	دان	دان = ستاک حال دانستن	-ش = پسوند نیمه فعل مصدری	انگیخته
ناقلا	زرنگ	قلا = آسان و آسوده	نا = پیشوند فعل نفی		نا انگیخته

### بررسی داده‌های متن شماره هفت

انگیختگی واژه‌های اشتاقاقي	انگیخته	نیمه انگیخته	نالانگیخته	جمع کل
۶۹	۳۹	۴	۱۱۲	

در متن شماره هفت، از مجموع ۱۱۲ واژه اشتاقاقي، ۶۹ واژه اشتاقاقي انگیخته، ۳۹ واژه اشتاقاقي نیمه‌انگیخته و ۴ واژه اشتاقاقي نالانگیخته می‌باشد.

### ۸-۵- متن شماره هشت

واژه	معنی	جزء	جزء	انگیختگی
امشب	همین شب	شب	ام = پیشوند مرده به معنای این	نیمه انگیخته
همسفر	کسانی که با هم سفر می‌کنند	سفر	هم = پیشوند فعال اشتراک	انگیخته
خسته	آزرده، فرسوده از انجام کار	خست	ستاک گذشته خستن : آزردن، فرسوده شدن	نالانگیخته
تنگه	جایی که تنگ است، شاخه‌ای از دریا که بین دو خشکی است و دو دریا را به هم ارتباط می‌دهد	تنگ	۵ = پسوند نیمه فعل اسم مکان	نیمه انگیخته

### بررسی داده‌های متن شماره هشت

انگیختگی واژه‌های اشتاقاقي	انگیخته	نیمه انگیخته	نا انگیخته	جمع کل
۸۱	۳۲	۵	۱۱۸	

در متن شماره هشت، از مجموع ۱۱۸ واژه اشتاقاقي، ۸۱ واژه اشتاقاقي انگیخته، ۳۲ واژه اشتاقاقي نیمه‌انگیخته و ۵ واژه اشتاقاقي نا‌انگیخته می‌باشد.

## ۶- بحث و نتیجه

### ۶-۱- جمع بندی نتایج

در این فصل، ابتدا به جمع بندی نتایج حاصل از بررسی چهار متن دویست سال پیش و جمع بندی نتایج حاصل از بررسی چهار متن زمان حال می‌پردازیم که نتایجی که از مجموع ۲۸۰۰ واژه هر دوره به دست آمده است بدین شرح، می‌باشد:

#### ۶-۱-۱- حاصل جمع انگیختگی در کل متون قدیمی (۱ و ۲ و ۳ و ۴) :

جمع کل	نا انگیخته	نیمه انگیخته	انگیخته	انگیختگی واژه‌های اشتقاچی
۲۹۳	۱۱	۸۰	۲۰۲	

#### ۶-۱-۲- حاصل جمع انگیختگی در کل متون معاصر (۵ و ۶ و ۷ و ۸) :

جمع کل	نا انگیخته	نیمه انگیخته	انگیخته	انگیختگی واژه‌های اشتقاچی
۴۱۱	۱۸	۱۲۶	۲۶۷	

#### ۶-۲- مقایسه نتایج

پس از جمع بندی نتایج حاصل از بررسی متون هر دوره، نتایجی حاصل گشت که بیان کردیم و با مقایسه مجموع نتایج به دست آمده در دو دوره زمانی، نتایجی به دست آمد که در ذیل، به تفکیک بیان می‌شود. سپس برای بررسی اینکه آیا نتایج به دست آمده معنادار می‌باشد یا خیر، از آزمون آماری معناداری استفاده شد که در کل، نتایجی به این شرح به دست آمد:

#### ۶-۲-۱- مقایسه واژه‌های اشتقاچی انگیخته دو دوره

معناداری	زمان حال	سال پیش ۲۰۰	واژه‌های اشتقاچی انگیخته
معنادار	۲۶۷	۲۰۲	

(فرضیه)

$H_0$ = بین حالت اشتقاء انجیخته در دو دوره مورد بررسی تفاوت معنی‌داری وجود ندارد.

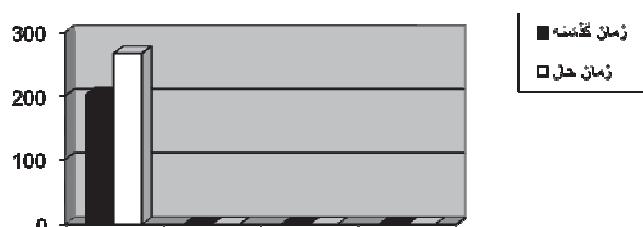
$H_1$ = بین حالت اشتقاء انجیخته در دو دوره مورد بررسی تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

Test Statistics

	زمان
Chi-Square(a)	8.895
df	1
Asymp. Sig.	.003

با توجه به فرضیه بالا، مقدار آماری آزمون  $\chi^2$  شده است که چون کمتر از ۰/۰۵ است فرضیه صفر رد می‌شود؛ به عبارت دیگر بین حالت اشتقاء انجیخته در دو دوره مورد بررسی تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

### ۶-۲-۲- نمودار مقایسه واژه‌های اشتقاء دو دوره



### ۶-۲-۳- مقایسه واژه‌های اشتقاء نیمه انجیخته دو دوره

معناداری	زمان حال	سال پیش	واژه‌های اشتقاء نیمه انجیخته
معنادار	۱۲۶	۸۰	فرضیه)

### مقایسه و بررسی واژه‌های اشتقاقی از دویست سال پیش تاکنون از نقطه نظر انگیختگی/۳۳

= $H_0$  بین حالت اشتقاقی نیمه انگیخته در دو دوره مورد بررسی تفاوت معنی داری وجود ندارد.

= $H_1$  بین حالت اشتقاقی نیمه انگیخته در دو دوره مورد بررسی تفاوت معنی داری وجود دارد.

Test Statistics

	زمان
Chi-Square	10.272
df	1
Asymp. Sig.	.001

با توجه به فرضیه بالا، مقدار آماری آزمون  $\chi^2 = 10.272$  است که چون کمتر از  $0.05$  است فرضیه صفر را می‌شود؛ به عبارت دیگر بین حالت اشتقاقی نیمه انگیخته در دو دوره مورد بررسی تفاوت معنی داری وجود دارد.

### ۶-۲-۴- نمودار مقایسه واژه‌های اشتقاقی نیمه انگیخته دو دوره



### ۶-۲-۵- مقایسه واژه‌های اشتقاقی نا انگیخته دو دوره

معناداری	زمان حال	سال ۲۰۰	واژه‌های اشتقاقی نا انگیخته
بی معنا	۱۸	۱۱	

## فرضیہ)

$H_0$ = بین حالت اشتقاء نانگیخته در دو دوره مورد بررسی تفاوت معنی داری وجود ندارد.

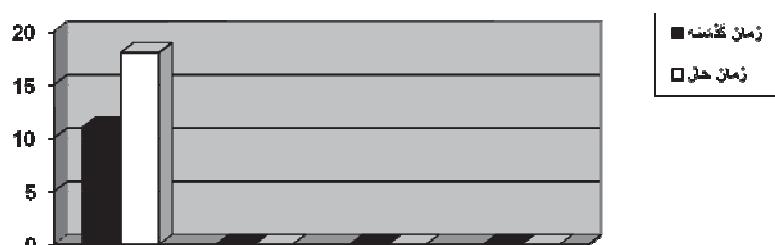
H1= بین حالت اشتقاء ناگیخته در دو دوره مورد بررسی تفاوت معنی داری وجود دارد.

## Test Statistics

	<b>زمان</b>
Chi-Square(a)	<b>1.690</b>
df	<b>1</b>
Asymp. Sig.	<b>.194</b>

با توجه به فرضیه بالا، مقدار آماری آزمون ۱۹۴۰ شده است که چون بیشتر از ۰,۰۵ است فرضیه صفر پذیرفته می‌شود؛ به عبارت دیگر بین حالت اشتقاء نانگیخته در دو دوره مورد بررسی تفاوت معنی داری وجود ندارد.

#### **۶-۲- نمودار مقایسه و ازهای استقاقی، نانگیخته دو دوره**



### ۳۵- مقایسه و بررسی واژه‌های اشتقاچی از دویست سال پیش تاکنون از نقطه نظر انگیختگی

#### ۷-۲-۶- مقایسه مجموع واژه‌های اشتقاچی دو دوره

معناداری	زمان حال	۲۰۰ سال پیش	مجموع واژه‌های اشتقاچی
معنادار	۴۱۱	۲۹۳	

(فرضیه)

$H_0$ = بین حالت مجموع واژه‌های اشتقاچی در دو دوره مورد بررسی تفاوت معنی داری وجود ندارد.

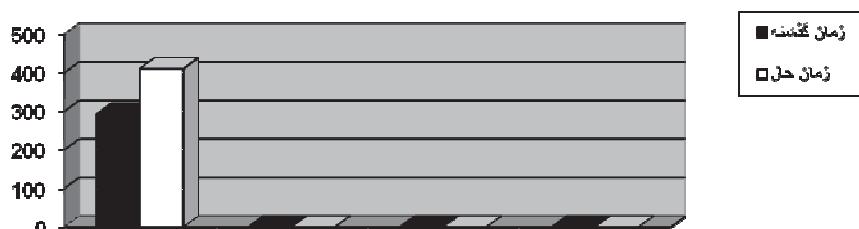
$H_1$ = بین حالت مجموع واژه‌های اشتقاچی در دو دوره مورد بررسی تفاوت معنی داری وجود دارد.

Test Statistics

	زمان
Chi-Square	19.611
df	1
Asymp. Sig.	.000

با توجه به فرضیه بالا، مقدار آماری آزمون  $\chi^2$  شده است که چون کمتر از ۰/۰۵ است فرضیه صفر رد می‌شود؛ به عبارت دیگر بین حالت مجموع واژه‌های اشتقاچی در دو دوره مورد بررسی تفاوت معنی داری وجود دارد.

#### ۷-۲-۸- نمودار مقایسه مجموع واژه‌های اشتقاچی دو دوره



Created with

 nitroPDF® professional

download the free trial online at [nitropdf.com/professional](http://nitropdf.com/professional)

### ۶- نتیجه

از آنچه تاکنون بیان شد، این نتایج حاصل می‌شود:

- با مقایسه انگیختگی واژه‌های استتفاقی در ۲۸۰۰ واژه محتوایی در زمان حال و ۲۸۰۰ واژه محتوایی ۲۰۰ سال گذشته، به این نتیجه رسیدیم که افزایش معناداری در شمار واژه‌های استتفاقی، واژه‌های انگیخته استتفاقی و واژه‌های نیمه انگیخته استتفاقی در زمان حال نسبت به ۲۰۰ سال پیش به چشم می‌خورد.
- از آنجا که افزایش در جنبه‌های مذکور انگیختگی در متون زمان حال به چشم می‌خورد و در هیچ جنبه‌ای از آن، کاهش معنادار درجه انگیختگی در متون زمان حال نسبت به گذشته، ملموس نیست، شاید بتوان ادعا کرد که این جوانب انگیختگی، از ۲۰۰ سال گذشته تاکنون رشد کرده‌اند و از این دریچه، زبان فارسی، به سمت شفافیت رفته است تا تیرگی.
- شاید دلیل این امر کاهش ملموس واژه‌های قرضی عربی باشد که در متون ۲۰۰ سال پیش به وفور یافت می‌شوند. دلیل دیگر آن می‌تواند نو واژه‌هایی باشد که مردم ساخته و استفاده می‌کنند یا از طرف فرهنگستان ساخته می‌شود و اکثراً واژه‌های مرکب یا استتفاقی هستند تا واژه‌های بسیط و تیره که همین امر، شفافیت را به زبان وارد می‌کند و می‌تواند دلیل شفافیت این وجه از زبان فارسی در زمان حال نسبت به ۲۰۰ سال پیش باشد.
- نتیجه دیگری که از بحث‌هایی که تاکنون مطرح شد حاصل می‌شود این است که بر خلاف آنچه طبیعیون ادعا می‌کردند، نام آواها تنها واژه‌هایی نیستند که رابطه صورت و معنا در آن‌ها طبیعی و مستقیم است بلکه نام آواها امروزه سهم اندکی در زبان دارند و واژه‌های مرکب و استتفاقی، نمونه‌های در دسترس‌تر و ملموس‌تر رابطه صورت و معنا می‌باشند که با بررسی آن‌ها می‌توان به نتایج جالبی رسید. از طرفی، بر خلاف آنچه قراردادیون ادعا کرده و می‌کنند، رابطه صورت و معنا به آن میزان که تصور می‌شود قراردادی و دل‌بخواهی نیست بلکه هر نظمی که در زبان مشاهده می‌شود، انگیختگی را به همراه دارد و قراردادی و دل‌بخواهی بودن را محدود می‌کند. بنابراین، هر آنکه به نظم در زبان اعتقاد داشته باشد، نمی‌تواند انگیختگی در زبان را انکار نماید...!

## منابع

- Afrashi, Azita. 2002."Negahi be Shafafiat va Tiregie Manayi dar Sathe Vajehaye Morakkab"(" A Look at the Semantic Transparency and Obscurity in the Compound Words"), Azita Afrashi, Thoughts in Semantics(11 articles), Tehran: Farhange Kavosh Publication,91-104.
- Ale ahmad, Shams .1990. *Seiro Soluk: Safarnameye Shamse Ale Ahmad be Alman va Espania*(itinerary of Shamse Ale Ahmad to Germany and Spain) , Tehran: barg publication.
- Ansari, Mirza Masud. 1970 . *Safarnameye Khosro Mirza be Peterzburgh va Tarikhe Zendegie Abbas Mirza Naebo Saltane*(Khosro Mirza Itinerary to Peterzburgh and the History of the Abbas mirza Life), Tehran: Ettehad.
- Anvari, Hasan .2003. *Farhange Feshordeye Sokhan*(Sokhan Compact Dictionary), Tehran: Sokhan.
- Aronoff , M. - K. Fundeman . 2005. *What Is Morphology?* , Blackwell : oxford .
- Bateni, Mohammad Reza. 1988 ." Kalamate Tire va Shafaf: Bahsi dar Manishenasi"("Transparent and Obscure Words: a Discussion in the Semantics"), Mohammad Reza Bateni, Darbareye Zaban(About Language),Tehran: *Faruse Iran*,117-147.
- Carroll , David W. 1999 . *Psychology of Language* , Brooks/Cole Publishing Company : Pacific Grove .
- Esfahani, Abutaleb ebne Mohammad. 1973. *Masire Talebi ya Safarnameye Mirza Abutaleb Xan*(Talebi Pass or Mirza Abutaleb Xan Itinerary) , Tehran: Sazemane Entesharat va Amuzeshe Enqelabe Eslami.
- Farshidvard,Khosro. 2007. *Farhange Pishvand ha va Pasvand haye Zabane Farsi Hamrahe Goftarhayi Darbareye Dasture Zabane Farsi*(Persian Prefixes and Suffixes Dictionary with Discussions about Persian Grammar), Tehran: Zavar.
- Ghazve, Alireza. 1996. *Parastu dar Qaf*(Swallow in Qaf), Tehran: Sure.
- Harris, Roy. 2002. *Zaban, Saussure va Wittgenstein*(Language, Saussure and Wittgenstein), Translator: Esmaeil Faghish, Tehran: Markaz Publication.
- Hejazi, Fakhrodin. 1983. *Safarnameye Farang*( Farang Itinerary), Tehran: Besat.
- Moein, Mohammad. 1961. *Farhange Moein*(Moein Dictionary), Tehran: Zarrin.
- Nafisi(Nazemol Ateba), Ali Akbar. 1976. *Farhange Nafisi*( Nafisi Dictionary), Tehran: Marvi.

- Robins, R.H. 1991. *Tarikhe Mokhtasare Zabanshenasi(a Short History of Linguistics)*, Translator: Mohammad Ali Haghshenas, Tehran: Markaz Publication.
- Shirazi(Alavi), Mirza Mohammad Hadi. 1978. *Safarnameye Mirza Abolhasan Khan Shirazi(Ilchi) be Rusie(Mirza Abolhasan Khan Shirazi(Ilchi) Itinerary to Rusie)*,Tehran: Markaze Asnade Farhangie Asia.
- Shirazi, Saleh. 1968. *Safarnameye Mirza Saleh Shirazi(Mirza Saleh Shirazi Itinerary)*, Tehran: Davarpanah.
- Vahidian Kamyar, Taghi. 1996. *Farhange Namavaha dar Zbane Farsi(Persian Onomatopoeia Dictionary)*,Mashahad: Ferdowsi University Publication.
- Yahaghi, Mohammad Jafar. 1984. *Eghlim haye Digar(Other Countries)*, Mashad: Mashad University.
- Yule , George . 1985. The Study of Language , Cambridge university press : Great Britain